

En ny social Moral?

At Niels Hoffmeyer.

Ikke nogen Betegnelse er oprindelig saa velment og senere saa misbrugt som »liberal«. En liberal Ægtemand, ikke sandt, en liberal Far, en liberal Teolog — med andre Ord, »liberal« er i Tidens Løb og den folkelige Opfattelse blevet det samme som »svattet«. Det er Synd for den etiske Vurdering af et Begreb, der dog paa en Maade er det sjælelige Grundlag, vor Tid bygger paa. Liberalismen — Frihedens Religion — Individet — Naturens Magt — Rousseau og Montesquieu — 1750.

Selv Socialismen staar paa de samme Forudsætninger som Liberalismen, den gaar ud fra den samme materialistiske Grundanskuelse, den betragter »Hunger og Kærlighed« som de eneste bevægende psykiske Kræfter. Det er rigtigt — Mennesket sulter, hvis det skal leve af idealistisk-sentimentale Atrapper, og det uddør, hvis det behandler Kvinden platonisk — alene.

Men Liberalismen var Individualisme. Den troede paa den individuelle Frihed. Lad gaa, alting ordner sig, og Verden gaar af sig selv, var dens Motto. Overført paa Samfundet, der er en Fællesordning, slog dette ikke til. Alting i Verden ordner sig, Vækst, Blomster, Forplantning, Liv og Død — kun en eneste Ting ordner sig ikke af sig selv — Samfundet. Det var Socialismen, der først af alle sociale Anskuelser — saa sent som midt forrige Aarhundrede — slog dette fast, og byggede sit Hus paa en ny fast Grund — Organisation, Tilbagevendt til Staten som til en Mor. For Socialismen var Individet intet i sig selv; men kun som et Led i det Hele, som Bror, som Næve i det store Hus — Staten.

Liberalismens Tid var en Tænkeperiode, der beherskede Slutningen af det 18. og Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. Den fængede atter i 60-erne og 70-erne som politisk og økonomisk Liberalisme — men i Slutningen af det 19. Aarhundrede var den fældet. Man kaldte den flad, svattet med andre Ord. Dens Lære om det økonomiske Kapløb, om Individet og »Naturen« blev videnskabeligt forkæret. Dens sidste økonomiske Vaabendragere var de saakaldte Manchesterfolk. Hvad den politiske Liberalisme angaar — lad os tale stille om den. Baade Tysklands Gammeliberale og de danske Nationaliberale, disse elskelige men ansvarløse, naive forevises nu kun i udstoppet

Tilstand paa det historiske Museum.

Hvad var der da sket? Det højt bemærkelsesværdige, at Socialismen var opstaaet. Paa det tankemæssige Omraade virkelig som en Reaktion imod Liberalismen, der efter 1860 var blevet en Slags konservativ Religion. Socialismen lagde alle disse liberale Fraser bort om »survival of the fittest« (det stærke overlever det svage) eller Manchestertheorien om »den størst mulige Lykke for det størst mulige Antal Mennesker«. Ord uden reel Værdi, sagde Socialismen, et Individ er et Individ, og alle Individer har samme Ret i Individernes Individ — Staten.

Tanken om Staten som eneste Arbejdsgiver traadte i Stedet for den om den fri og uhindede Konkurrence, hvilken ifølge de gamle Nationaløkonomers Teori var den Tap, hvorom hele Samfundslivet drejede sig. At Socialismen, der begyndte som socialfilosofisk System, senere har plantet begge Ben paa Jorden og er blevet Socialdemokrati, at Teorierne har materialiseret sig, at positiv Lykke og materielt Velvære for Millioner af hidtil svage, som de stærke mente at have Ret til at overleve, skal vel sagtens ikke regnes den til Last — skønt Gud ved.

Saa kom denne forbande Verdenskrig, og sammen med de forskellige Samfund ramlede og saa nogle af de sociale Ideal. Det kan ikke nægtes, at Socialdemokratiet gik lidt skuffet ud af denne Provelsestid. Det havde jo ikke formaaget at hindre Krigens. Krigens Massepsykose havde angrebet dets Centralnervesystem. Da det internationale Socialdemokrati endelig vaagnede paany, havde det været i Stobesken. Den gamle friske, rene Antiindividualisme var knollet lidt i Kanten. Økonomisk Krol og Undertrykkelse havde atter tvunget Blikket mod de opbyggende og dynamiske Kræfter i Samfundsøkonomien, Individet (f. Eks. i Egenskab af Forer) fik sin Renaissance, man begyndte atter at beundre den self-made Mand. Kort sagt, Socialismen var ikke mere en Religion og en Livsanskuelse, men en Livsbetingelse. Ikke længere en Moral, men en Praksis. Man hørte ofte Raabet: tilbage til den gamle Liberalisme, til Fornylelsen og Genopstandelsen af de individuelle Kraftbærere, til Produktionsprincippet og ikke det sociale Fordelingsprincip.

Gives der da kun disse to En-

ten—Eller: Socialismen med Fordelingsideerne, den sociale Nivellering, Statsdrift og Albufrighed — og Foretagssomheden med den stærkeres Ret til at herske?

Ja, der gør. Der gives andre Muligheder.

I de sidste Aar efter Krigens synes en ny socialistisk Tænkemaade at begynde at bane sig Vej. Det er vanskeligt at definere dem, fordi den endnu kun er som en Anelse om noget, der vil vokse. I hvert Fald er den groet op af den socialistiske mere end af den liberale Jord, selv om den endnu bevarer en svag Duft af en Art Individualisme.

Den nye sociale Moral er som en Slags foredelt Socialisme, dugget af Liberalisme. Den stræber ikke blot mod en Socialreform, der vil lindre Manglerne ved det sociale System; men den søger — endnu svagt og famlende — at give selve dette System en ideel Prægning, uden derved at forlange Omvæltninger. Lad os kalde denne Retning Ideen om den sociale Tjeneste.

Den enkelte begynder at blive sig bevidst, at han i alle sine Handlinger er et Led i det store Samfundsmaskineri, og at dette Medarbejds-kap forlanger lige-saa meget af ham, som det giver ham. Paa denne Maade bliver den enkeltes Handling til en Tjenesteydelse, hans Liv faar ved Siden af det privat-egoistiske en social Karakter.

Man ser let Forskellen paa denne Tankegang og den gamle liberale, der gik ud fra, at en ikke nærmere erklæret »Frihed« for den enkelte ved Virkningen af en »naturlig« Ordning, vilde berede Vejen for den rigtige sociale Organisation. Man ser ogsaa, at den er en finere differentieret Udvikling af den klassiske Socialisme, der paa Grund af sin Kampstilling mod Kapitalismen i sin første Form maatte give Indtrykket af, at den slængte den enkelte magtesløs og u selvstændig ind i Statsmaskineriet. Ideen om Tjenesteydelsen er en vaagnende Bevidsthed om et Medarbejds-kap af social Art, der forpligter, det vil sige, som paavirker den enkelte Samfundsborger paa en anden Maade, end hans Erhvervsvinstinker alene vilde gøre det.

En Moral maales og erkendes ved dens Minstefordringer til dem, og den nye sociale Moral, hvis man kan kalde den saadan, har allerede bekendt dem. Ikke alene i Danmark, men overalt i Europa, hvor Socialdemokratiet har Lejlighed til at gøre sig gældende i Samfundsledelsen, ser man i de senere

Aar en utvivlsom Stræben efter et mindre snævert egoistisk Maal i den offentlige Husholdning. De konservative, der plejer at pynte sig med Liberalismens stovede Fjer, siger afvekslende om den socialdemokratiske Administration, at den fylder Statens og Kommunernes Kasser — og at den ødsler med deres Penge. Hvordan man kan gøre begge Dele er et Mysterium, men alene i Beskyldningen ligger der en dugt og misundelig Anerkendelse. Og i Mysteriet findes jo netop gemt Kimbladene til den nye Moral, Ideen om den sociale Tjeneste. Tanken om at sætte Tjeneste i Stedet for Fortjeneste. Fællesskassen skal være stærk, for at kunne tjene den enkelte, og for den enkelte er intet for godt, intet for ødselt, naar man forlanger af ham, at han skal tjene Staten.

I Socialdemokratiets Skattepolitik spores den samme Stræben mod Tjenesteidealet. Den er streng og resigneret, den forlanger Skattevillighed, det vil sige Samfundsand, af den enkelte; men dens retfærdige Fordringer om Villighed stiger ogsaa sammen med Individets Skatteevne.

Maaske ser vi den nye Morals Tilstedeværelse bekræftet aller-mest i de ny socialdemokratiske Forsvarslove i Frankrig. Disse Loves Idé og Praksis kan slet ikke tænkes i Danmark. De er født i et Land, hvor Forsvar og Samfundslivet er nøje knyttet sammen. Intet er mere forkert end at kalde disse Love, som de bekendt etablerer et Folkforsvar, altsaa en Tjenesteydelse i Nødens Stund, der endog organiserer Kvindernes Deltagelse i Forsvarets Arbejder, for militaristiske. De er lige det modsatte. De tager netop Hvervet og Ansaret fra Militæret, de er ikke skabt for at tjene det militære Begreb Fædrelandet, men det civile Samfundet. Man kan godt sige, at disse Love paa en Maade har rovet visse værdifulde Samfunds-begreber fra den stupide Militarisme og forsøger at bygge disse Begreber op som Samfundsideal i Stedet for Militarismens hektiske Fædrelands-ideal.

Og nu er vi naaet til det centrale i den nye Moral, dens Stræben efter at erstatte det gamle liberale Fædrelanderi med en bevidst Samfundsfølelse. Det er ikke af Vejen at gøre opmærksom paa, at de andre, de blege Jættling af Liberalismen, Kapitalismens Riddere, gør Fordring paa at være Bærere af en ny Moral. Det er det, de kalder for »Samfunds-hjælp«. Men i Virkeligheden ligger der i

deres Stræben ikke andet end en Reaktion mod de ny Samfundsideal — i den snævrere Egoismes Tjeneste. Naar de bekemper Strejker ved Hjælp af Kapitalstrejke, naar de fordømmer Solidaritetsfølelsen hos Arbejderne, der giver sig Udslag i Had til Skruetrækkerne, naar de gør Strejker umoralske og Skruetrækkeri moralsk, tror de Gud hjælpe mig at virke i et højt etisk Plan. Ofte støttes de desværre i denne Opfattelse af den positive Religion.

Andre Former for ny social Moral trænger sig ogsaa frem. I Amerika — hvor man er vant til at omgørde det materielle økonomiske Liv med en fast Bestand af moralske Regler, i det af puritansk Ethik prægede Amerika, er opstaaet et Begreb, service, en Udformning af den offentlige Tjenesteydelse, som man undertiden ynder at kalde »Amerikas ubevidste Socialisme« (bemærk Komplimenten). Men set fra europæisk Kulturstandpunkt kommer man hurtigt til den Anskuelse, at denne service-Tanke, der ender i en Slags Høflighedstræning, og faar sit Udtryk i en evig Dans omkring »Hans Majestæt Kvinden«, intet har at gøre med den dybere Tanke om sand samfundsmæssig Solidaritet. Ej heller kan man sige, at de amerikanske Trust-Herrer synes gennemtrængt af nogen service-Aand, af hvad Art nævnes kan.

En ganske speciel, og i hvert Fald ny Tanke om maalevidst Tjeneste-Tendens, møder vi endelig i den paagaende italienske Facisme, der pralende erklærer at staa over alle Partier ogsaa i økonomisk-samfundsmæssig Henseende. Dens centrale Tankekreds er den nationale Velfærd, hvorved den allerede har indsnævret Begrebet. Dens drakoniske Forholdsregler overfor Mangel paa Maadehold og Pligtforsømmelse minder om Puritanernes etiske Fanatisme, og hænger sammen med hele Facismens Præg som en religiøs Organisation, og dens Stifter, Mussolinis, hjemmelavede System, et degenereret Vildskud paa den marxistiske Rod. Men skønt mange Udlobere af denne fascistiske Moral spirer andre Steder i Europa, kan man vistnok gaa ud fra, at den vil leve og do ud med den nationalt godede Drivhjul, hvori den er vokset.

Det afgørende bliver, om den nye sociale Ethik, Ideen om den borgerlige Tjeneste, der spores overalt, virkelig vil gaa sin Sejrs-gang over Verden. Derom er det for tidligt at dømme. Men man har jo Lov at haabe paa det.

Niels Hoffmeyer.

HÆNDELSE UNDER EFTERÅRSMANOVREN



Vor Ven Jens Amager, der ogsaa har deltaget i de store Manøvrer, har forleden fredeligt i en Skyttegrav og plattede løs ud over Markerne.



Der var kommanderet Hurtigild, men da vor Ven et Øjeblik senkede Riflen for at fyde Patroner i Magasinet, kom Kaptaajnen hæslende farende.



»Hvad i Djævlens Skind og Ben er det dog De skyder efter, Mand?« brølede han. »Efter Tokkerup Kirke-taarn«, svarede Jens Amager.



»Tokkerup Kirke-taarn!« skreg Kap-tajnen. »Nej, det er Hans Majestæt Kongen, der staa og betragter »Siga-got« fra Foden af Bakken derovre!« Saa indstillede vor Ven Skydnin-gen.